HALK BİLGİSİ HABERLERİ

Istanbul - Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat şubesi
tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 11 Birincikânun 1941 Sayı : 122

İÇİNDEKİ YAZILAR

İstanbul - Arkadaş Basımevi

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat şubesi
tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası

Yazı İşleri Müdürü: MEHMET HALİT BAYRI

Yıl: 11 Birinci kânun 1941 Sayı: 122

Halk şairleri hakkında küçük notlar:

DELİ ŞERİF

I

Memlekete ötedenberi epey sanat, ilim ve devlet adamı yetiştirmiş olan Gazi Antep muhiti, bir çok halk şairinin de vatanı olmuştur. Bir kısmını yalnız adlarile ve bazılarını hayatları ve eserlerile oldukça tanımağa muvaffak olduğumuz bu şairler arasında, hakkında hiç bir ciddî tetkik yapılamıyanlardan biri de Deli Şeriftir. Gazi Antep halk şairleri silsilesinin son halkalarından olan Deli Şerif'e, değerli öğretmen Şakir Sabri (Gazi Antep Büyükleri, S. 174-182) ve Ali Rıza Yalgın'dan (Gazi Antep şairleri: Halk Bilgisi Haberleri, C. 8, S. 50) başka şimdiye kadar temas eden olmamıştır. Onun için bu satırları yazarken biz, bu iki arkadaşın makalelerile Gazi Antep öğretmenlerinden Bay Vehbi Daî'nin vaktile Halk Bildiği derneğine bir defter halinde gönderdiği notların dışında faydalanacak kaynak bulamadık.

II

Deli Şerif, 1878 (H. 1295) tarihinde Gazi Antepte doğdu. Babası Sadık Daî namında biri olup 1934 senesinde yüz yaşına yaklaşmış olduğu halde Gazi Antepte yaşamakta idi. Çocukluğunu memleketinde geçiren şair, Gazi Antep Rüşdiyesinde okumuş ve ondan sonra tahsiline devam etmiyerek, babasının «Karaçomak» denilen çiftliğinde ziraatle meşgul olmuştur. Her Anadolu çocuğunun bünyesini kuvvetlendiren, gürbüzleştiren ve ruhunu neş'e ve cesaretle dolduran çiftlik hayatı ve toprak işleri, Deli Şerifi pek çabuk yormuş veya usandırmış olacak ki, o pek genç yaşında alkolde huzur ve saadet aramağa başlamış ve çok geçmeden rakı düşkünlüğü kendisinde en yüksek dereceyi bulmuştur. Maddî ve manevî sebepleri bilinmiyen bu düşkünlük, Deli Şerifi içinden ve dışından yıkan büyük bir felâket olmuştur.

Bay Şakir Sabri, «Gazi Antep Büyükleri» adlı eserinde (S. 174): «Şerif efendi işretinin kurbanı oldu. Gece, gündüz içerdi. Kafası hiç ayık gezmezdi. Saçları genç yaşında içkiden ağarmış, dişleri dökülmüştü. Midesinden de çok muztaripti» diyerek şairin düştüğü acı vaziyetin kara tablosunu çok sert çizgilerle göstermektedir.

Ne kadar sağlam ve dayanıklı olursa olsun, bir insan uzviyetinin uğursuz bir tahrip vasıtasının durmadan nufuz eden zehrinden uzun müddet müteessir olmaması elbette imkânsızdır.

Bu cihetle Deli Şerifin vücudunu da alkol, az zamanda harap etmiş ve son demlerinde sefil bir kadid halinde kalan şairi, nihayet 14 Ağustos 1927 tarihinde toprağa sermiştir. Deli Şerifin, ölümile yakınlarının kalplerinde ne derin yaralar açtığını, babasının dilinden, amcasının oğlu Mehmet Zeki Daî tarafından söylenen bir manzumeden öğreniyoruz: Deli Şerifin karakterini az çok gösterdikten başka, öldüğü zaman onun Gazi Antepten «Karaçomak» köyüne nakledilerek annesinin yanına gömüldüğünü haber vermesi bakımından da ehemmiyetli olan bu uzun ağıtın bir kaç parçasını alıyoruz:

Çok kimseler mekadirin bilmedi
Peşiman oldular fırsat kalmadı
Şu fâni dünyada yüzün gülmedi
Duacılar içre Deli Şerifim
Billah deli değil Veli Şerifim.

Atıcılıkta mehareti var idi
Ara sıra şiirler de der idi
Gazi Ayıntap'ta yekta er idi
Duacılar içre Deli Şerifim
Billah deli değil Veli Şerifim.

Bir ekmeği bir il ile yer idi
Misafirim daha var mı der idi
Sahiler içinde Hatemtay idi
Duacılar içre Deli Şerifim
Billah deli değil Veli Şerifim.

Antepten hanesin köye götürdüm
Annesinin civarına yatırdım
Eyvah oğlum yine aklım yitirdim
Duacılar içre Deli Şerifim
Billah deli değil Veli Şerifim.

Biçare Zekiyi yaktın ne çare
Sinenise urdun unulmaz yâre
Ümidim yakında yanına vara
Duacılar içre Deli Şerifim
Billah deli değil Veli Şerifim.

Doğum ve ölüm yıllarına göre Deli Şerif, kırk dokuz sene yaşamıştır. Babasının ömrüne nisbetle pek kısa olan bu hayatında şairin ancak iki kazancı vardır ki, bunlardan biri ismine eklenen «Deli» sıfatı, diğeri de Gazi

Antep halkının pek hoşlandığı şiirleridir. Eserlerine bakılınca muvazenesiz bir adam olmadığı sanılan Şerif'e «Deli» denilmesi, belki de bir türlü sonu gelmiyen sarhoşluğundandır.

Kızım dişlerine senin var ilâç
Dünyada olma sen kimseye mühtaç
İnci ben sağ iken gözlerini aç
Deden hakikaten çünki nâmizaç.

kıtasından kendisinin biri İnci ve Bay Şakir Sabrinin verdiği malûmattan da (Gazi Antep Büyükleri, S. 179) diğeri Nefise adında iki kızı olduğu anlaşılmaktadır.

III

Deli Şerifin şiirleri toplu bir halde henüz basılmamıştır. Bay Şakir Sabri, Gazi Antep öğretmenlerinden Vehbi Daî tarafından, şairin hayatına ait malûmat ile birlikte şiirlerinin de tesbit edildiğinden bahsediyorsa da bunların neşredilip edilmediğini bilmiyoruz.

Elde bulunan manzumelerine göre Deli Şerif tam bir halk şairidir. Hece vezni gibi aruzu da bilen şair, mahsullerinde Gazi Antep lehçesini kullanmış ve ihtimalki bundan dolayı Gazi Anteplilere kendisini çok sevdirmiştir. Şiirlerinden anlaşılıyor ki, Deli Şerif, bahtsız bir adamdır. İyi bir aile arasında yetişmiş, şöyle böyle tahsil görmüş olduğu halde, rakıya düşkün olduğu için hayatına belli başlı bir istikamet verememiş, dünyadan daima şikâyet ederek yaşamıştır. Şiirlerinin birinde:

Abdallara çifte davul çaldırdım
Çok adama ikram ettim güldürdüm
Dostum sevindirdim hasmım yıldırdım
Çok adım söylendi benim bir zaman.

Küheylanın yörüğüne çok bindim
Malımın uğrunda pervane döndüm
İpsize, hırsıza vay hamle sundum
Çığırttırdım çar köşeye el'aman.

demesinden gençlik çağlarında hal ve vakti yerinde, fakat ele, avuca sığmaz bir mahlûk olduğuna hükmedilmesi kabil olan Deli Şerif, rakı iptilâsı yüzünden yavaş yavaş hem sıhhatini, hem servetini kaybetmiş, nihayet düştüğü sefaleti yine kendi dilile acı acı hikâyede lezzet bulmuştur:

Para, pul yok boş gezenin birisi
Sokaklarda kaldım gece yarısı
Sefil Şerif annesinin birisi
Dirseğimden içirdiler bana kan.

Ölümü münasebetile amcasının oğlu Mehmet Zeki Daî tarafından söylenen ağıtta da işaret edildiği gibi, Deli Şerif ömründe hiç gülmemiştir. Bunu mahsullerinde açıkça ifade eden şair; bir noktada yanılmaktadır ki, o da saadetinin kapılarını elile kapadığını unutarak iztırabının mesuliyetini bahtsızlığında aramasıdır. Zamanının telâkkisine göre pek tabiî olan bu düşünce, hâdiselere ve hakikate uygun olmasa gerektir. Bu itibarla hayatının bir hulâsası gibi görünen aşağıdaki manzumesinde işitilen iniltiler arasında Deli Şerifin feleğe çatmasını, talie küsmesini pek haklı ve doğru bulmuyoruz.

Şu fâni dünyaya ah niye geldim
Askerlik, gurbetlik dağ bedağ yeldim
Otuz beş yaşında anasız kaldım
Derdimi boyumdan aşırdın felek.

Eren peren oldu gitti kardeşler
Daha neler görür vaveyli başlar
Kalmadı başıma değmedik taşlar
Gideceğim yeri şaşırdım felek.

Gece gündüz ah çekerim özümden
Çok çileler gördüm kara yazımdan
Kırk senedir kanlı yaşlar gözümden
Daim sel eyledin taşırdın felek.

Hanüman haneler hep elden gitti
Bağ bahçe satıldı büsbütün bitti
Bedbahtlık bize çok gadirler etti
Han köşelerine düşürdün felek.

Şerif'im der bu dünyadan usandım
Kötü söz yemeden ateşe yandım
Her yüze güleni dost olur sandım
Beni gam ilâcile pişirdin felek.

Deli Şerif, Şiirlerinde en çok kendisinden bahsetmiş, dertlerini birer birer sayıp dökerek daima kendisi için ağlamakta zevk ve teselli bulmuştur. Bu ciheti göz önünde tutarak onun kalbini dış âleme karşı büsbütün kapalı ve kayıtsız sanmak yanlıştır. Bazı yakınlarının, dostlarının acılarını yüreğinde duyarak onları sızlatan elemleri de terennüm eden şair, en büyük heyecanını, her şahsî hissi susturan vatan tehlikesi önünde göstermiştir.

Gazi Antebin Fransızlar tarafından işgali münasebetile söylediği ağıt, Deli Şerifin memleketine ne derin bir sevgi ile bağlı olduğunu ve yurdunu tehdit eden tehlikelerle nasıl sarsıldığını pek iyi isbat eden bir vesikadır. Gazi Antepte muayyen bir beste ile okunan bu uzun ağıtın bir kaç parçasını alıyoruz:

Kara imiş şu Antebin yazısı
Melemiyor koyun ile kuzusu
Her köşe başında yiğit ölüsü
Hani benim mor sünbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım.

Fransızlar dört tarafı tuttular
On beş buçukluğu şehre attılar
Çok evleri birbirine kattılar
Hani benim mor sünbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım.

GAZİ ANTEP KÖYLERİ VE BARAK OYUNLARI

Köyler:

Gazi Antep vilâyeti sınırları içindeki köyler iki kısımdır. Bunların bir kısmı eski ve yerli köylerdir. Bu köylerin bazıları dere ve kaynak kıyılarında ve çoğu bir höyüğün yamacındadır. Kuruluş tarihleri bilinmiyen bu köylerde evler hemen umumiyetle iki katlıdır. Evlerin alt katları ahır olarak, üst katları ikamet için kullanılır. Binalar yalnız taştan yapılır. Odalara hem birbiri içinden, hem de sofadan geçilir. Pencere tertibatı iyi ise de her evde cam kullanılmaz. Evler birbirine bitişik denilecek kadar sıktır. Bundan dolayı bir evin damından diğer evin damına geçmek kabildir. Damlar yalnız evi örtmeğe değil, aynı zamanda bulgur kurutmağa, üzüm ve çamaşır sermeğe de yarar. Yerli ve eski köylerin cepheleri daima cenuba doğrudur. Bu köylerde oturanlar bağcılık, zeytincilik, fıstıkçılık gibi işlerle meşgul olurlar. Eski köylerde mezarlıklar köye yakın olup en uzağı on beş dakikadan fazla sürmez. Mezarlık köyün cenubunda ve yol üstünde kurulmuştur. Köyde ölen herkes bu mezarlığa gömülür. Ancak biri tarafından vurularak ölen adam,

---

Antebin etrafı dumanlı dağlar
Doktorlar toplanmış yaramı bağlar
Anneler ah çeker, yavrular ağlar
Hani benim mor sünbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım.

Minareden ezan sesi gelmiyor
Nolup nolmadığın kimse bilmiyor
Gelinler kızların yüzü gülmüyor
Hani benim mor sünbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım.

Şahsını veya vatanını ilgilendiren her hangi bir mevzuu terennüm ederken Deli Şerif, tam mânasile samimîdir. Bütün mahsullerinde tabiî olmıyan bir ses, aldatan bir âhenk yoktur. O, duymadığını söylemez, duyup söylerken de gösterişe kapılmıyarak duyduğunu olduğu gibi ortaya koymağı tercih eder, bunun için şiirlerinde sade bir akış, basit bir yürüyüş vardır. Bununla beraber Deli Şerif'in tabiatı cömert sayılmaz, coşmak ve dökülmek için vakit vakit durup dinlenir, coştuğu zaman da bir çağlayan gibi haykırıp çırpınmaktan ziyade bir çamın gölgesine sığınmış mütevazi bir kaynak gibi sıcak göz yaşlarını yavaş yavaş damlatarak inlemeyi sever; bizce şairin hususiyeti burada ve farikası işte bundan ibarettir.

Mehmet Halit Bayrı

vuruldüğu ve öldüğü yere gömülür. Dağlarda, vâdilerde tesadüf edilen tek mezarlar, başkası tarafından öldürülenlere ait olup bunlara «Düşek» adı verilir.

Gazi Antebin ikinci kısım köyleri, yeni kurulmuş olan köylerdir ki, bunlar da ayrıca iki kısımdır. Birinci kısım eski ve yerli köylerinden ayrılmış köyler, ikinci kısım da iskân edilen aşiretlere ait köylerdir. Yeni kurulmuş olan köylerden birinci kısma dahil olanlar, tıpkı eski köyler gibidir. İkinci kısım köyler ise, dağınık, avlusuz olduğu gibi binaları da pek az müstesna ile kerpiçtendir. Bu köyler şarktan garba doğru uzun bir şekil gösetrir. Bu köylerde kullanılan su, kuyu suyudur. Köy cepheleri hemen daima cenuba doğrudur. Evlerin çoğu bir katlıdır. Bazı köylerde zenginlere mahsus iki katlı ve taştan yapılmış binalara da tesadüf edilir. Bu köyler düzlük ve çöle benzer yerlerde bir tepenin yamacında kurulmuştur. Ahırları evlerden ayrı bir yerdedir. Mâmafih ahırla evin bitişik olduğu köyler de vardır. Yeni köylerin halkı umumiyetle çiftçi olup hububat ziraatile meşgul olurlar ve sebzeciliğe, meyveciliğe, bağcılığa hiç heves etmezler. Yeni köylerde mezarlık, köyün şarkında veya cenubunda ve yola yakındır. Köyle mezarlık arasında en az on beş dakikalık, en çok kırk beş dakikalık veya bir saatlik mesafe vardır. Mezarlık toprak kümelerden ibaret olup bazan baş ucuna bir ağaç veya baş ve ayak uçlarına birer karataş konarak bırakılır.

Barak oyunları:

Barak aşireti arasında oyunlar, kadın, erkek hep birlikte oynanır. Bu oyunların kendine göre birer isimleri olup bunlardan öğrenebildiklerimizi yazıyoruz:

Çoban beyli havası, nahsani havası, sarhoş havası, keçeli oyunu, mimiy oyunu.Bunlar ağır oyunlardır.

Kaba oyun, arabî oyunu. Bu iki oyun biraz oynak havalardır.

Mısrî oyunu, Senam oyunu, Cezayir oyunu. Bu üç oyun çok hafif ve kıvrak rakıslardır.

Şirvani oyunu. Süratle söylenen ve oynanan bir havadır.

Barak halay oyunu, Barak iki kamış oyunu. Elele ve daire halinde oynanan bu oyuna kadınlar da iştirâk eder. Asıl barak oyunları bunlardır. Demirci oyunu, Süratle oynanan bu hava, İlbeyli oyunudur. Pekmez oyunu, Hafif ve süratlidir.

Lörke oyunu, Kerebos oyunu. Bu iki oyun şarkî Anadolu oyunlarının vasıflarını haiz görünmekte olup baraklar arasına sonradan girmiştir.

ABULYONT GÖLÜNDE BALIKÇILIK ETNOĞRAFYASI

Yunan tarihlerinde Apollenia beldesini yaşattığı tahmin edilen bu gölün bazan ada ve bazan yarımada halinde ve bir tahta köprü ile karaya bağlı kısmında bugün Abulyont köyü bulunmaktadır. Yunan esatirinde (Apollonia ad Rhyndacum) kadîm şehir harabesi pek meşhurdur. Yunan tarihleri güneş, ziya ve güzel sanatlar ile tababet Allahı olan (Apollonia) mabedinde kayıptan haber veren papazların yaşadığını söylerler.

Göl üzerindeki adalarda Bizans ve Roma eserlerine tesadüf edilir. Kız adasında bir rıhtım ve bir mabet harabesi de vardır.

Bugün Bursa Müzesinde Abulyont ve civarından getirilmiş kırk beş tane [1] eserden mâda asıl köyün bulunduğu adada yeri tayin edilemiyen bir

1) Müzede bu eserlerin Envanter numaraları şunlardır: [45 - 51, 80, 96, 283 - 287, 319, 302, 303, 362 - 377, 498 - 502, 505 - 508, 952, 1079, 2110].

Bunların içinde mermer heykelcikler de vardır.

Gelin başlığı ve beşik:

Türkmen gelinleri başlarına oyalı yemeni sararlar. Bunların ön tarafı, eski hocaların sarıklarında olduğu gibi kat kattır, fakat bu katlar mânasız değildir. Katların her biri bir seneyi gösterir. Bir gelinin çenberinde kaç kat varsa o kadar senelik gelin olduğu anlaşılır.

Gazi Antepte beşikler kavak ağacından yapılır, gayet hafif verniklidir. Beşiklerin üzerindeki süsler, penbe, kırmızı, sarı, siyah, mor boyalarla yapılmış iptidaî çizgi ve çiçeklerden ibarettir. Beşik yapılırken eski zamanda tahta çivi kullanıldığı halde şimdi bunun yerini demir çivi almıştır. Beşik yapanların kullandıkları âletler, marangozlukta kullanılan âletlerin aynıdır. Beşikçi ustaları, çekmece, sandık ve benzerleri gibi ev eşyası da yapmaktadırlar.

Bir kaç kelime:

Böke — Müsabakalarda birinci gelenlere verilen isimdir. Şampiyonun tam karşılığıdır.

Şirincelik — Nişan töreninde verilen ziyafetin adıdır.

Dalap — Cinsî birleşme zamanında atlara bu ad verilir.

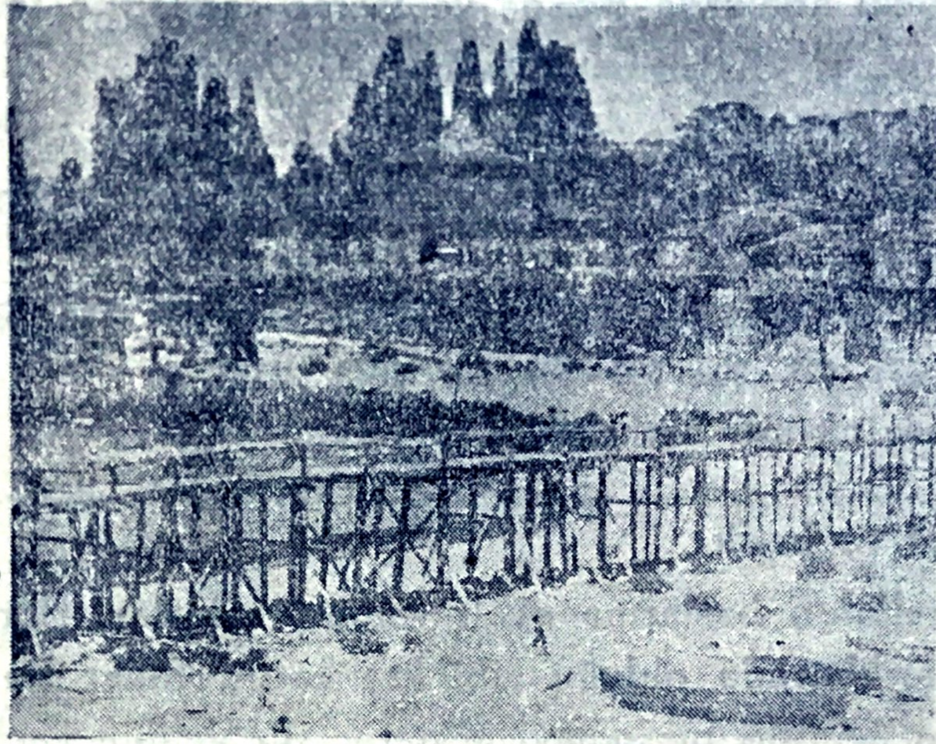
Kırnav — Cinsî birleşme zamanında kedilere verilen isimdir.

Hıran — Cinsî birleşme zamanında köpeklere verilen isimdir.

Abdülkadir İnan

evin döşemesinde bir de muzayik satıh bulunduğu resmen malûmdur.

Abulyont gölünün kuzey doğusundan ortasına doğru uzanmış olan ve senenin uzun mevsimlerinde yarımada halinde bulunan Abulyont köyünde yaşıyan 280-300 evlik halkın bugünkü geçimi denilebilir ki; yalnız balıkçılıktır. Bu halk balıkçılarının kendi aralarındaki ustaları tarafından çam ve meşe kerestesile yapılan küçük kayıkları; balıkçı kayığı adını alır. Eskiden bunların hepsinin altları düz ve göl kayığı halinde iken şimdi bu moda deniz sandallarına dönmüş ve gölde pek az eski tip kayık kalmıştır.

Abulyond köyüne girerken bir manzara

Hâlâ köylerinde yapılan bu kayıklar 100-150 liraya mal olmaktadır. Abulyont halkının balıkçı kayıklarından başka tüccar malı nakletmeğe mahsus büyücek kayıkları da vardır, bu kayıklar 500-600 liraya mal olmaktadır. Nakliye kayıkları ile göl etrafındaki köylerden zahire, sebze, meyve, zeytin ile gölde tutulan balıkları Abulyont gölünün Marmaraya dökülen ağzı ile İstanbula kadar nakledilmektedir. Bu nakliyat son senelerde boğaz mecrasının fazla dolmuş olmasından sekteye uğramaktadır.

Gölün balıkları:

Abulyont gölünde yedi türlü av hayvanı vardır: Sazan (buna İbrim ismi de verilir), Yayın (buna Karabalık da denir), Turna, Yılan balığı, Feki (yahut Kızılkanat) balıkları ile Mersin ve Kerevit adını taşıyan tatlı su istakozudur.

Eskiden Kerevit satışı oldukça kazançlı iken mübadil hıristiyanların gitmesi üzerine bugün yalnız avcılıkta olta yeminden başka işe yaramamaktadır.

Yerli ve Rumeliden gelmiş yürük mübadillerden teşekkül eden bu köy halkı umumiyetle balıkçıdırlar. Burada kaydetmek lâzımdır ki; beş yüz sene sonra Rumeliden dönmüş balıkçı yürüklerin av hayvan ve âletlerinde memleketlerinde verdikleri adlarla Abulyontta buldukları isimlerde değişiklik görülmemektedir. Bu mübadiller Filorinanın Petriska ve Kesriye göllerinden gelmiş halk ile Halkidikya yarım adasının Langaza kazasına bağlı Beşik gölü ahalisinden özbeöz yürük balıkçılardır.

Burada halk her nevi balık turşusu (salamura) kurarak İstanbula sevketmektedirler. Bu meyanda Abulyont gölünün mansap ağzında çıkan Mersin balıklarından alınan balık yumurtaları (havyar) oldukça kıymetli bir servet vermektedir [1].

Bu gölün havyarı kırmızı renktedir; bunlar evvelâ tuzlanır ve kendi tuzu ile salamura olduktan sonra ticarete sevkedilir. Balık çıkmadığı zaman ve kışın balık yumurtasını köylüler de yemesini sever.

Halk salamura, balık ve balık yumurtalarının Romanya ile Bulgaristana sevkedildiğini söylemektedir.

Halkın balık yemekleri:

Abulyont halkı balığı pek severler ve yalnız balık yeseler bile bıkmazlar. Balıktan yaptıkları yemekler: kızartma, tepside fırın, papaz yahnisi gibi adlar almaktadır. Rumeliden gelmiş muhaçirler arasında sarımsaklı ve yumurtalı bir nevi balık kızartması da meşhurdur. Bu meyanda muhacirler büyük balıkların başlarını sade suda kaynatıp balıksuyu (supa) yemesini de tamim etmişlerdir.

Balık turşusu ve havyar gibi konserveleri halk gece balık avcılığında ve daha ziyade uzun bir yolculukta kumanya olarak yanlarında bulundururlar. Abulyont yerlileri ile mübadiller arasında samimî bir anlaşma derhal göze çarpar; bunun sebebi söz, âdet, iş ve foklör birliklerinden doğduğu şüphesizdir.

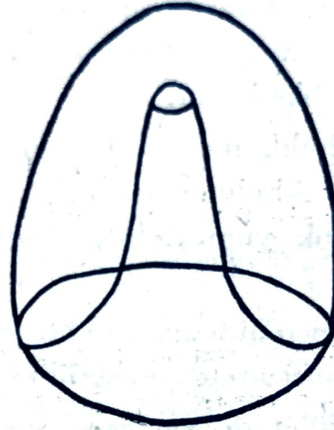
---

1) 200 sene önce Kozak köyüne yerleşmiş olan Kazaklar bu göl sahiline ve iki çay mültekasına gelerek Mersin balığı sayd ve havyar imal ederlerdi. Bu balık gayet mebzul olup yalnız yumurtaları alınarak eti terkedilirdi. [Hüdavendigâr salnamei resmîsi, sene: 1325, sahife: 83].

Abulyontta av âletleri:

Abulyont gölünde başlıca kullanılmakta olan av âletleri: Saka (Vinter), olta (Paragadu), grip, difana, dalyan adlarını taşımaktadır.

1 — Saka: Eskiden söğüt dallarından örülerek (Ş: I) de olduğu gibi

Şekil : 1

kullanılan sepetler bugün ağ örgü haline getirilmiş bir haldedir. Bunların ikisine de Saka ismi verilmektedir. Bu âlet en çok İkincikânun, Şubat, Mart aylarında kullanılmaktadır. Sepet şeklindeki Sakalar ağzı karaya gelmek suretile içine ağırca bir taş konarak gölün dibine bir iple sarkıtılır ve ipin ucundaki mantarla yeri daima belli olur. Tıpkı sıçan kapanına benziyen bu sepetin ağzındaki huni gibi şeyden balık girince artık dışarıya çıkamaz.

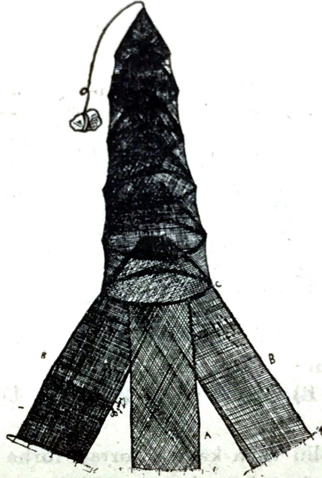
Sakanın bugün fazla miktarda kullanılan örgülü kısmı ise; mahrutî olarak örülmüş bir balık kesesinin içerisine yerleştirilmiş huni gibi örülü altı kasnaktan teşekkül eder. Bu âletin (Ş: II) de görüldüğü gibi tekniği: Dıvar, Kol, Kasnak ve Hazna gibi adlar alır.

Av mevsiminde sakaların dıvar kısmı ile kol ve kasnak ağızları karaya doğru gelmek üzere kazıklarla gerilir ve son kasnağın örme mahrutun re - sindeki ip bir taşa bağlanarak gemilerdeki demir gibi gölün dibine funda edilir. Gayet gergin olarak hazırlanan bu av âletine «Saka kuruluşu» denir.

Balıklar dıvar ile kollar arasına girince şaşırarak bu bölmeler içinden kasnağa doğru saldırırlar ve kasnak örgü hunileri aralarında kalırlar haznaları doldururlar. Altı kasnağın altı tane de hazinesi vardır.

Bu av âletleri, mevsiminde akşamdan kurulup sabahları toplanması âdettir. Sakanın İstanbul balıkçıları arasında ismine (Vinter) denir.

II — Oltalar: Halk bunun adına (Volta) demektedir. Rumcada Paragadu adını alan bu âlet denizlerde etrafı mantarla çevrilmiş bir sepetin kenarlarında dizilerek muhafaza edildiği halde Abulyont gölü avcıları yumuşak saz çubukları tedarik ederek oltaları bunların üzerlerine saplamak suretile iplerin dolaşmasına meydan vermezler.

Şekil : 2

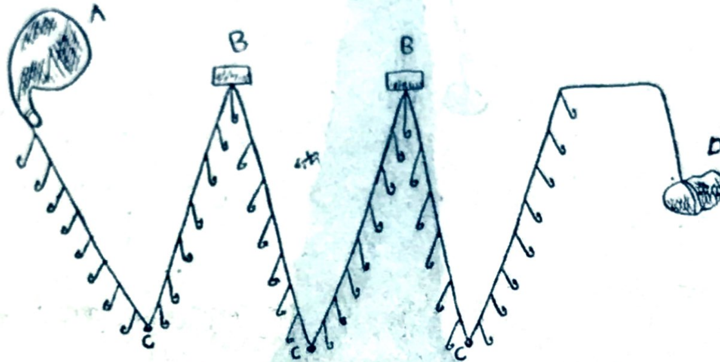
A) Duvar ; B) kol ; C) kısnak ; D) hazna (hazine)

Bu âlet 1500 tane oltanın birer karış uzunluğunda iplere bağlanmasile, yine birer buçuk karış ara ile uzun bir ipe dizilmesiyle meydana gelir. Her bir buçuk kulaç arasına birine kurşun, diğerine mantar olmak üzere mantarlanıp kurşunlanır. 1000 olta için 2500 kulaç ipe ihtiyaç vardır. İpin oltalar takılan ucuna bir su kabağı bağlanır; olta takımı kayığa saplanmış oldukları sazlarla beraber alınır ve göle doğru gidilir; avcı akşamdan gölün arzu ettiği yerine evvelâ kabağı atar sonra yumuşak saza geçmiş oltaları çıkararak oltanın ucuna solucan veyahut kerevit yemi takarak dikkatle birer birer oltaları göle indirir.

Her üç kulaçta bir mantar ve bir kurşunu olan bu ip gölün içinde uzun bir kırık hat meydana getirdikten sonra ipin son ucu ya karada bir yere bağ-

lanır, yahut da sakada olduğu gibi ipin ucuna bir demir veya taş parçası bağlanarak göle sarkıtılır.

Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında kullanılan bu av âleti sabahleyin erkenden kabağın bağlı olduğu taraftan toplanarak tutulmuş balıklar kayığın içine atıldıktan sonra oltalar tekrar yumuşak sazlara büyük bir intizam ile dizilir. Abulyontta avcı olan her adamda bu âlet bulunur (Ş: 3).

Şekil : 3

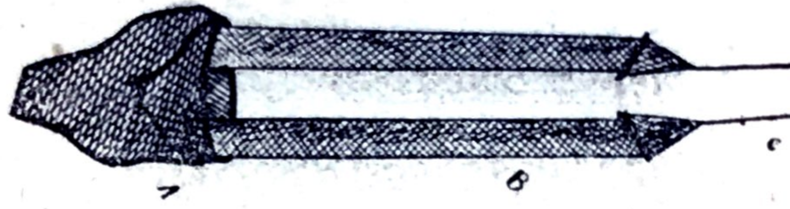
Olta takımı :
A) Su kabağı ; B) mantar ; C) kurşun ; D) suya atılan taş

III — Grip: İki kollu veya kanatlı, ortası torba ve hazne adını alan en büyük bir av âletidir. Kol ve kanatların genişliği iki ve uzunluğu 150 metredir. İki kanat mecmuu 300, bazan 400 metre kadar uzun olur. Bundan sonra torba veya hazna ismini alan balık kesesi gelir ki; bunun genişliği 4 ve uzunluğu 5 metre olur. Kanatların iki ucunda değnekler kanatları gerer ve değneğe bağlı urganların ucu karada kalır.

Griple balık avlıyanlar evvelâ muntazam sarılmış gribi kayığa yerleştirirler, sonra gölde balık avlıyacakları yere varırlar. Evvelâ torba veya hazna dedikleri büyük balık kesesini suya indirirler; nihayet yanlarındaki yardımcı kayıkla beraber kol veya kanat adını verdikleri kısmı iki kayık karaya doğru sağa ve sola suya indirirler, suyun içinde grip —ayaklarını ufkî bir trapeze uzatmış cambaz gibi— yerleşir; bu defa kayıklar urganların uçlarını karadan gripi çekmeye hazırlanan ırgatlara getirirler; urganların iki ucunda, ki asgarî 500 metre bir açıklıkta durlar, iplerin uçlarındaki ırgatlar yavaş yavaş urganı ve gripi sahile doğru hem çekerler ve hem de birer ayak miktarı ileri doğru yürüyerek iki urganın uçları bir araya gelinceye kadar grip de sahile çıkmış olur.

Grip çekilirken kolların arasında kalan balıklar fena halde şaşırarak karaya doğru gitmekten korkarlar ve ileri doğru kaçayım derken gölün derinliklerinde ağzını açmış karaya doğru gelmekte olan torbanın içine girerler. Torbada çok küçük balıklar örgü deliklerinden kaçabilirse de diğerleri torbanın içinde kalarak avlanırlar.

Bu âlet Abulyont gölünde (Eylül, 1 inciteşrin, 2 nciteşrin) aylarında kullanılır ve balıkçılara mühim kazanç verir. Zaten Abulyont gölünün en çok balığı bulunduğu mevsimi de bu aylardır. Bu mevsimde köylüler çok miktarda salamura hazırlarlar ve kışlık geçimlerini temin ederler (Ş: 4).

Şekil : 4

A) Torba veya hazna (hazine)
B) Kol veya kanat
C) Sap yahut ip

IV — Difana: Bu av âletinin uzunluğu 150, genişliği bir metre kadardır. Bu âlet üç yapraklı bir defter gibidir. Bu yapraklara «kat» denir. Sağ ve soldaki örgülerin adları «Fanya» olup seyrek örgülüdür. Ortada kalan örgü daha sık örülmüş olduğundan buna «Tor» denir [1]. Rumeliden gelmiş yürük balıkçılar bu kata Tor ismini vermekle beraber (Manozluk) dahi derler.

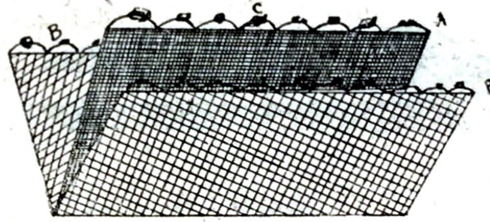
Dafinaların av mevsimi hemen her mevsimdir. Köylünün balığa ihtiyacı oldukça bu âlet vasıtasile gıda ve harçlığını temine çalışır. Suyun sathına gelen kısmında hem fanyalar ve hem de torda birer karış ara ile mantarlar vardır. Difananın olta ucunda olduğu gibi bir ucuna bir su kabağı bağlanır ki, buna (Baş) denir.

Difana âleti suyun içine yarım daire şeklinde döküldükten sonra avcı kayığının küpeştesine binerek ayaklarile tepinmeye ve kayığında hazırladığı ufak taşları yarım dairenin önüne atarak balıkları ürkütür; korkan balıklar fanyalardan kurtulsalar bile tora yakalanırlar. Balıkçıya artık balık kalmadı kanaati gelince ağını suya dökerken sona erdiği yerden yavaş yavaş toplayarak ağı kayığın baş tarafına katlar ve tutulan balıkları kayığın ambarındaki sepete biriktirir (Ş: 5).

[1]) Çukurovada bu gibi ağların hepsine birden Tor denir.

V — Dalyan avcılığı: Gölün suyu azaldığı zaman ekseriya (Ağustos, Eylül, 1 inciteşrin) aylarında kamışlar ile gölün muhtelif yerlerine çakılan kazıklar örülür ve bu örgülere (Ş: 1) de görüldüğü gibi ağızları sepet şeklinde bir çok medhaller yapılır ki; bu yapıya «Dalyan» denir.

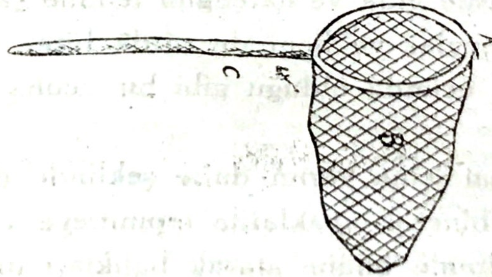
Balıklar yem aramak kaygusile sazlıklar arasından av sahasına girerler, daha açık örülmüş ve her birinin ağzı sepetlerin içine doğru çevrilmiş deliklerden balıklar bir girdi mi artık dalyandan kurtulmalarına imkân yoktur. Dalyanlar diz boyu sığ yerlere kuruldukları için ekseriya dalyan içinde balığı

Şekil : 5

A) Tor ; B) fonya veyahut manozluk ; C) mantar sapları

elle tutarlar. Uzun müddet gölde kalan sazdan yapılmış dalyanların sazları çürüdüğü zaman dalyan sahipleri tarafından değiştirilir. Bazı seneler dalyanlarda tutulan balık miktarı diğer av âletlerile tutulan balıklardan çok fazla olur. Abulyont gölünde bu âletlerden başka (Ş: 6) da görülen kepçe ile az

Şekil : 6

A) Kasnak ; B) kese ; C) sap

miktarda serpme de kullanılır. Abulyontlular kepçeyi yalnız balık yemi için lâzım olan «kerevit» avında kullanırlar.

TÜRK EDEBİYATINDA DAĞ

Dağlar halk edebiyatında geniş bir yer tutarlar. Divan edebiyatında başlı başına dağı tasvir eden bir şiire hemen hemen rastlıyamayız.

Her milletin efsane ve edebiyatında dağlar ve dağların güzelliğini gösteren parçalar, şiirler, nesirler vardır.

Tabiata, hele dağlara çok değer veren Türk ulusu ve onun engin ruhlu halk şairleri dağlar için çok güzel şeyler yazmışlardır. Türk, dağlara benzer. Türkün varlığı, ruhu dağlar gibi ulu, yüksek ve büyüktür. O halde Türk edebiyatında dağ mevzuunu tetkik etmek hiç de gereksiz bir şey olmıyacaktır. Bilirsiniz ki dağlılar hür ve mağrurdurlar ve dağlı yurdunu her yerden çok sever ve dağından uzaklaştığı zaman gönlü yurdunun grup vakti penbelere dalan tepelerini, şarıldayan derelerini, yeşil çayırlı yamaçlarını, karlı buzlu sarp kayalarını, küçük mavi göllerini özleyerek anar, ve her zaman dağı başına dönebilmek çarelerini arar. Dağlarda hürriyet yelleri eser ve dağlarda yaşamanın ruha başka tesirleri vardır [1].

Türkün Orta Asyadaki ilk yurdu dağlıktır. Altay dağları Asyanın Himalayadan sonra en yüksek dağıdır. İşte bunun içindir ki Türk yaradılış itibarile hürriyete vurgundur. Eski şark milletlerinin en yüksek kültürüne sahip olan ve sonları soyumuzla, beşikleri beşiğimizle, ilk yurtları yurdumuzla bir olan Sümerler Aşağı Mezopotamya kumsallarında sun'î dağlar yapmakla, mabedlerini zifforat denilen sun'î tepelere kurmakla dağa olan sevgilerini göstermişlerdir. Şehirlerde millî sembol dağdır.

---

1) Tabiat ve insan — Almancadan tercüme; Mustafa Rahmi, S: 6-7.

Abulyont gölünden vasatî olarak senede 400-500 bin kilo raddesinde balık tutulmakta olduğu halkın rivayetlerindendir. Halk arasında balıkçılık hakkında folklör maddelerine tesadüf edilmemiştir.

Türk balıkçılığı ile Macar halk balıkçılığını tetkik etmek ve bunların arasındaki yakınlığı görmek istiyenlerin Budapeşte Etnoğrafya Müzesinin çıkarmakta olduğu mecmualarını takip etmeleri faydalı olur [1].

---

1) A. Nêprajzi muzeum ertesito, (1936, 1-4), (1937, 3-4).

Ali Rıza Yalgın

Türkiyemiz, dağlar memleketidir. Yani hürriyet ve yiğitlik diyarıdır. Bizim ne kadar güzel ve büyük dağlarımız vardır. Her birinin kendine göre bir çalımı, bir güzelliği, bir görünüşü vardır. Kiminin tepesi beyazlanmış karlarla, kiminin tepesi gür çamlarla, kiminin tepesi türlü türlü çiçeklerle doludur. Toroslar, Bingöl dağları, Bulgar, Ilgaz, Erciyaş, Binboğa, Uludağ, Ararat dağları ne kadar muhteşem ve mağrurdur. Bu dağlardan geçenler, bu dağların güzelliğini bütün hayatlarınca unutamazlar.

Dağlı sözünün bizde bir vakitler ne kadar fena bir mânası vardı. Dağlı kaba haydut, görgüsüz adam demekti. Halbuki dağ halkı ananelerine sadık, hür, mağrur, mert insanlardır. Mükerrem ve misafirperverdirler. Kamus mütercimi Ayıntaplı Âsım efendiye göre dağlı bir kavmin seyid ve zîaşnına kezalik âlim ve fazılına itlâk olunur [1].

Oğuzların dinî sembollerinde dağ büyük bir yer tutar. Dağhan Oğuzların altı özünden birisidir ki Demirhana Dağhan ismi verilmiştir. Bu da bize gösteriyor ki dağ eski Türklerde mühim rol oynuyordu. Eski Yunanlıların bütün mitolojik ilâhları dağlarda otururdu.

Bugün de İstanbulda dağcılıkla uğraşan bir teşekkül vardır.

Şimdi asıl dağ mevzuunun edebiyatımızdaki yerini araştıralım:

Edebiyatımızda başlı başına dağ için yazılmış bir kitap yoktur. Gerçi dağ adını, kitaplarına ad olarak vermiş sanatkârlarımız yok değildir. Söz gelimi Bay Hamdullah Suphinin Dağ yolu, Bayan Halide Edibin Dağa çıkan kurt adlı romanı, Bay Mahmut Esadın Dağları bekleyen kız romanı, Yusuf Ziyanın Yanar dağ adlı şiir kitabı bu nevi eserlerdendir. Fakat dağ yolunda dağ için yazılmış tek bir satır yoktur. Halbuki Güne bakan adlı eserinde (Boğa dağları) diye yazdığı bir parça bu dağları ne güzel tasvir eder. (Ulu kışladan sonra Boğa dağları bir iki dev hamlesi ile yukarılara atıldıktan sonra cenuba doğru korkunç dalgalarını harekete getirmişti) [2].

Yahya Kemal Esir Jeminus diye yazdığı bir nesirde Fransız şairi José-Maria de Héredia'nın Amontagnes Divines ilâhı dağlara, diye güzel bir şiirinden bahseder.

Fransız şairi gibi Esir Jeminus'un Ergastol'da Romalıların elinden kaçarak Pirene dağlarına kaçışını ne güzel tasvir eder.

(En yüksek tepelere çıktıktan sonra sevincinden kollarını bir kartal kanatlarını açar gibi açmış, göğsünün bütün nefesile «hürrüm» diye bağır-

---

1) Kamus cilt III, S: 158.

2) Güne bakan S: 143, Hamdullah Suphi.

mış; artık oralardan inmemiş, hürriyetini kendine bağışlayan dağlara şükran izi olarak Eredya'nın tesadüfen gördüğü bir küçük sütun dikmiş. Eredya bu sergüzeşti İlâhî dağlara adlı küçük bir sonnesinde göz kapaklarından kalbine akan gizli yaşlarile söyler; Pirenenin mavi buzlarına, mermerden yarlarına, uçurumlarına, çığlarına, mağaralarına, vâdilerine gür bir sesle bağırır ve Jeminus'un duyduğu minneti iki bin sene sonra tekrarlar.

Bu şair Fransada Parnassiene'lerin şefi olan Lecont de Lile'in en büyük ve muvaffak olmuş talebelerindendir. 1842 de doğmuş 1905 te ölmüştür. Şiirlerini Les Trophées adı altında neşretmiştir.

***

Şimdi bizim ince ruhlu, engin duygulu halk şairlerimizden Karacaoğlan, Dadaloğlu, Âşık Sümanî, Âşık Hüseyin, Hasbî, Zarifî, Vahdetî, Erzurumlu Emrah, Ruhsatî Keremin ve daha adları belirsiz olan bir çok şairlerimizin tepeleri karlar, bin bir çeşit çiçeklerle süslü olan dağlarımız için söyledikleri koşmalar, türküler, varsağıları okuyalım [1].

KARACAOĞLAN

Yürü bire Bulgar dağı
Hemen dağlar sende mi olur
Yaylalı sünbüllü yurtlar
Büyüklüğü sende mi olur.

Yaylası ufak tepeler
Yağmur yağar, kar serpeler
Kulağında menkuş küpeler
Hemem dilber sende mi var.

Yükseğinde döner kuşlar
Engininde kervan işler
Sütü içer at bağışlar
Arı beyler sende mi var.

«Karacaoğlan» düz ovalar
Şahinin keklik kovalar
İnil inil taş yuvalar
Büyük seller sende mi var.

Türk halk edebiyatında dağı en güzel tasvir eden Kerem olmuştur. Keremden bazı parçalar alıyorum. Kerem başlı başına dağ tasvirleri yaptığı gibi münasebet düştükçe de başka koşmaları arasında dağdan bahseder.

Keremin Seyhan dağına söylediği koşma: Aman yolcu getir benim sazım, bakalım şu dağ âşık halinden bilir mi? Aldı sazı eline ne dedi.

---

1) Bu halk şiirlerinin bir çoğu vaktile Adana mıntakası Maarif mecmuasında Kayseri müddeiumumî muavini Şükrü Bey tarafından neşredilmişti.

KOŞMA

Sana derler Subhan dağı
Ne dumandır başın senin
Belirsizdir yazın kışın
Hiç gitmez mi kışın senin.

Dört yanına mest olmuşsun
Dertlilere dost olmuşsun
Cümle dağa üst olmuşsun
Alçak değil başın senin.

Eksik olmaz karın yağar
Bulutlar birbirini koğar
Sabah güneşi sana doğar
Cevahirdir taşın senin.

Alt yanın bağ ile bostan
Çevre yanın gül gülüstan
Ayırdılar beni dosttan
Öter garip kuşun senin.

Kerem eder geldim gittim,
Şu fâni dünyaya nettim
Ululardan sual ettim
kimse bilmez yaşın senin.

*

Dağlarda biten lâleler
Lâle Han Aslımı gördünüz mü?
Yine mi kışladı dağların başı
Acep bir tanenin yaşı mı ola.

*

Yüce dağlar yüce olur
Gündüz gider gece olur
Gör ayrılık nice olur
Ayırayım gönül seni.

*

Al, yeşil, sünbül bağlamış dağlar
Dinmez gözümün yaşı durmayıp çağlar
Baharın sultanı durmayıp ağlar
Türlü türlü kokuların içinde

*

Lâleli dağında yolum azıttım,
Çağırırım gani mevlâ aman, hey
Bir yanımda yağar yağmur, kar serper
Bir yanımda yüce dağlar duman hey.

İniler dağların başı iniler
Derdim artar yaralarım iniler
Gözlerim görmez, kulaklarım çınılar
Kadir Mevlâm benim halim yaman hey.

Dağlar himmet edin bunda kalmayım,
Kalırsam da gurbet ilde ölmeyim
Eski düşmanlara mühtaç olmayım
Nerde görem yâr yüzünü zaman, hey.

Aslısına olan özlemesini Kerem şu parçasile ne güzel anlatır:

Yüce dağlar başı, mekânım yurdum
Kadir Mevlâm bize eylesin yardım
Bir değil, beş değil, on değil derdim
Uç verdi yaralar, sıralandı gel.

YILDIZ DAĞI

Yükseğinde yavru şahin beslenir
Yıldız dağı, niçin kalkmaz dumanın
Alçağında dudu kumru beslenir
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın?

Yükseğinde büyük namlı karın var
Alçağında mor sünbüllü bağın var
Yârdan mı ayrıldın ahü zarın var
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın?

SAĞLIK FOLKLORU

MUHTELİF HASTALIKLARIN TEDAVİ ŞEKİLLERİ

Anadolunun bir çok yerlerinde halk hâlâ, bir takım hastalıkları kendi köylerinin usullerince tedavi eder. Bu ilâçlar arasında zarar ve şifa verenleri de vardır. Meselâ Edirnede dinledim: İttihat ve Terakkî zamanında şeyhülislâm olan Musa Kâzım efendi Edirnede iken hastalanmış, boynunda bir şiş çıkmış. Yumurta kadar büyümüş. Mahallî doktorları şişi ameliyatla almak istemişler. Musa Kâzım efendi razı olmamış. Nihayet bir kurşun parçası yüzünden bu şiş eriyip gitmiş.

Bunun gibi, Anadoluda vâkıa halinde bir çok pozitif iyileşmeler ve halk dilinde yerleşmiş hâdiseler vardır ki, bunları halkın kafasından silmeğe imkân yoktur. Bir çok ecnebî profesörlerinin toplamakta olduğu sıhhî folklor malzemesi, son Anadolu gezintisinde benim de elime geçmişti. Bunları sıra ile neşrediyorum:

ŞİŞLERİN TEDAVİSİ

Erzurumlu müderris Hüseyin Efendinin metrûkâtı arasında bulunmuştur: «Bazı kimselerin boynunda şiş olur, bazan bu şişler yumurta gibi büyür. Tedavisi şudur:

Bir parça kurşunu kâğıt gibi dövüp inceltmeli, ve bunu o şişin üzerine yapıştırır gibi bağlamalı. O kurşun, şişin üzerinde bulundukça, şiş günden güne erir ve on beş yirmi gün içinde kendi kendine zail olur.

Şiş kayboluncaya kadar kurşunu şişin üzerinde tutmak lâzımdır».

Müderris Hüseyin Efendi, şeyhülislâm Musa Kâzım Efendinin boynunda hasıl olan yumurta büyüklüğündeki böyle bir şişi —tabipler ameliyata karar

---

Gelen geçen seyran eder meşesin
Beline kondurmuş beyin, paşasın
Haramiler bekler her bir köşesin,
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın?

Yine çevrilip iğrilmiş beli
Rumda, Acemde söylenir yeli
Kadı mısın, serdar mısın kurd beli
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın?

Her taşlardan çok boyalı taşın var
Şahin yuva yapmış, öter kuşun var
Kerem gibi ne belâlı başın var?
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın?

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

verdikleri halde— aynı şekilde yani bir kurşun tabakasını şişe sarmak suretile yirmi bir günde dağıtmağa muvaffak olduğunu hâtıraları arasında kayıt ve işaret etmektedir.

***

İDRAR TUTULMASI

Bolu civarındaki köylerde: «sidik sökme ilâcı» dedikleri bir tedavi usulü vardır.

Bunun imali ve istimali gayet basittir. Bolu köylüleri (çoban çökeleği) denilen bir kökü kaynatıp sabahları aç karnına birer bardak içerler. Hemen her köylüce mücerrep olan bu tedavi çok basit olmakla beraber faydalı neticeler verir, idrar söktürür ve mesane yollarını açar.

1917 yılında bir İngiliz doktorunun bu civara giderek, bu ilâcın sureti istimalini bizzat köylülerden görmek üzere Bolu ve havalisinde bir hayli tetkikat yaptığı ve bir hayli (çoban çökeleği) tedarik ederek memleketine götürdüğü mahallî ihtiyarları tarafından söylenmektedir.

***

KARA ÇIBAN VE YARA TEDAVİSİ

Adana köylerinde:

İklim itibarile bir çok kimselerin (kara çıban) dedikleri bir nevi sert çıban çıkardıkları malûmdur. Buralardaki köylüler, atalarından kalma bir merhemle bu çıban ve buna benzer yaraları tedavi ederler. Merhem şu şekilde yapılır:

1) Bir miktar halis tereyağı,

2) Bir miktar yakılmış göktaşı.

Bunlar eritilip karıştırılarak merhem yapılır ve çıbanın üzerine sürülüp pamukla kapatılır, sarılır. Ertesi gün açılarak, yara veya çıban temiz kaynamış su ile yıkanır, yaranın üstüne iyot sürülüp kapanır.

Kara çıban ise, bu merhemden çıban dağılıncaya kadar sürülür.

Bu havalideki halk, (kara çıban)ı bu merhemle tedavi eder ve şifasını görürler.

***

KANI TEMİZLEMEK İÇİN

Konya ve Ankara havalisinde halk aynı ilâcı yüzlerce senedenberi kullanmaktadır:

150 gram Çiçek kükürdü,
200 gram Şeker,
500 gram Gömeç balı.
karıştırılarak sufuf halinde sabah ve akşam birer kahve kaşığı yenecek.

Faydaları:

Deri üzerindeki kaşınmaları, vücutta kan bozukluğundan mütevellit çıkan ufak çıbanları, ciğerdeki ataleti, nefes darlığını izale ve kanı kısa zamanda tasfiye eder.

Bu ilâcı bilhassa ilkbahar mevsiminde bütün kanı bozuklara yedirirler.

Konya havalisinde bu formül, halk arasında, en müessir bir «kan ilâcı» olarak tanınmış ve taammüm etmiştir.

***

KANLI SÜRGÜNLER

Kanla gelen sürgünleri kestirmek için:
1) Fındık cesametinde şap,
2) Halis dövülmüş üç kaşık kahve,
3) Bir fincan su içinde karıştırılıp içilecektir.

(İlk önce şapı ayrıca eritmek lâzımdır).

Kesilmediği takdirde birer saat ara ile üç kere tekrarlandığı takdirde muhakkak surette sürgün durur ve kan gelmesi zail olur. Eğer buruntu varsa, bu dahi geçer.

Sivas köylerinde hâlâ, bilhassa kış mevsiminde bazan salgın halini alan (kanlı sürgün) lerde yüzlerce köylü tarafından kullanılmakta ve faydası görülmektedir.

Bu gibi sürgünlerde şapla kahvenin karıştırılıp içildiği İstanbulda da görülmüştür. Halh bilgileri arasında hiç de yabancı olmıyan bu tedaviye İstanbulda «amel kesme ilâcı» derler. Edirnekapı, Topkapı, Yedikule, Fatih, Eyüp civarında oturan eski yerlilerin yegâne kullandıkları «amel kesme ilâcı» budur. Bundan fayda görmezlerse, o zaman hekime müracaat ederler.

(Devamı var)

İskender F. Sertelli

GİZLİ TÜRK DİNÎ OYUNLARI

Memleketimizde Türk folkloru alanında çalışanların sayısı henüz çok azdır. Fakat bu keyfiyet, folklor araştırmalarının yıldan yıla artıp genişlemesine engel olamamıştır. Denilebilir ki, Türk folkloru üzerinde duranlar, işlerinin dağınıklığını ve bu dağınıklık nisbetinde güçlüğünü düşünerek, bütün varlıklarile mevzularına sarılmışlar, onun için kendilerinden beklenenin çok üstünde başarılar göstermişlerdir. Gerçek olan şudur ki, Türk folkloru bugün bile, tam anlamile derlenmiş olmaktan uzak, Türk folkloru için çalışanların bundan sonra yapacakları iş pek çoktur. Yalnız, bunun böyle oluşu, yapılmış olan işlerin değerini eksiltmemiş, belki folklor araştırmalarına koyulanların atılışlarını hızlandırmıştır. Ortaya konan Türk folkloruna ait eserlerin günden güne çoğalışını başka türlü izah etmek kabil olmaz sanırız.

Umumî Türk folklorundan bahsetmiyerek, Türk folklorunun her hangi bir şubesini ele alacak olursak, bu durumun hiç değişmediğini görmekte gecikmeyiz. Meselâ yurdumuzda Türk musiki folklorlarile ilgilenenlerin bir kaç kişiden ibaret olduğunu hemen hepimiz biliriz. Fakat başta değerli âlim Mahcikmeyiz. Meselâ yurdumuzda Türk musiki folklorile ilgilenenlerin bir kaç kişi, Türk musiki folklorunu incelemeği, vazgeçilmez bir meslek alışıklığı, kurtulunmaz bir zevk tiryakiliği halinden çıkarmışlar, sönmez bir aşk, kutlu bir ideal olarak benimsemişlerdir. Bu sebepledir ki, en dar ve bunaltıcı şartlar altında bile, Türk musiki folkloru hakkındaki araştırmalar, son on, on beş yıl içinde en küçük bir duraksamaya uğramadan sürüp gitmiştir. Göz gezdirmek istediğimiz «Gizli Türk Dinî Oyunları» adını taşıyan küçük kitap, bu güzel hâdisenin en yeni delillerinden biri olsa gerektir.

***

«Gizli Türk Dinî Oyunları», bu alanda büyük salâhiyeti inkâr edilemiyecek kadar açık olan bir kalem sahibi tarafından hazırlanmıştır. Her şeyden önce şu ciheti belirtelim ki, daha çocukluğunda bektaşi âlemlerine karışmış ve musiki ile küçük yaşlarında bektaşi tekyelerinde temasa gelmiş olan Vâhit Lütfî Salcı, musiki kabiliyetini en iyi tarzda nemalandıran büyük üstadlardan ders alarak yetiştikten sonra, Anadoluda ve Rumelide uzun müddet halk ve tekye musikilerini tetkike fırsat bulmuş, kendisinin de bektaşi olması itibarile Anadolu ve Rumeli alevîleri arasına serbestçe girerek onların gizli dinî ayinlerini her inceliğile öğrenmiş ve kavramış olduğu için, yazdığı eser, dayanağını gerçek bir bilgide ve temelli bir görgüde bulmuştur.

Yazanın kısa bir «önsöz» üyle başlıyan «Gizli Türk Dinî Oyunları», «Oyunlar kahhında neşriyat vesikaları üzerinde incelemeler», «Dinî oyunların menşei», «Gizli dinî oyunlar nerede ve nasıl yapılır», (سماع) «Sema'ların yapılışı», «Gizli oyunlarda armoni ve koro alâmet ve hareketleri», «Son söz» başlıkları altında altı makaleyi ve bunların sonunda bazı ekleri ihtiva etmektedir.

Ön sözünde Vâhit Lütfî Salcı «Türkiyede gizli musikiler daha düne kadar cereyan ettiği gibi, bu kitapta anlattığım gizli oyunlar da düne kadar cereyan etmiş olduğu halde, ne ilim adamlarımız ve ne de bu uğurda uğraşdıklarını gördüğümüz ve bildiğimiz halkıyatçılarımız, bunlardan haberdar değillerdi. Bu hususta bazı düşünceler, yalnız görünüşe saplanıp kalıyor ve ondan öteye gidemiyordu. Netekim kitapta sebepleri teşrih edildiği gibi Türk dinî oyunlarının herkesin huzurunda icra edilmiş olan mevlevî sema'larından ibaret olduğu zannediliyor ve bunların halktan ayrı aristokrat bir zümre olan mevlevî salikleri tarafından Türk şamanilik oyunlarından alındığı aykırı mütalealarla iddia ediliyordu. Bu küçük risale, şamanilikten kalma oyunların hangileri olduğunu ve Türkiyeye nasıl girdiğini ve kimler tarafından nasıl icra edildiğini yerli yerine ve cerhi kabil olmıyan delillerle göstermek için yazılmıştır» diyerek kitabını neşretmeğe kendisini sevkeden sebebi anlatıyor.

Bundan sonra, oyunlar hakkında neşredilmiş bazı vesikalar üzerinde Vâhit Lütfî Salcının heyecanla durduğunu görüyoruz. «Gizli Türk dinî oyunları» sahibine göre, Anadoluda kahir bir çoklukla yapılan tasavvuf hareketlerinde mevlevî tesirleri olmadığı gibi, yapılan edebiyat da mevlevî edebiyatı ve bunlar arasında yapılan sema'lar da mevlevî oyunları olmayıp Horasan erenleri denilen şahsiyetlerle şamanilikten getirilen eski Türk dinine uygun Türk halk tasavvufu, Türk halk alevî edebiyatı ve Türk alevî semaisidir. Bu değişmez vâkıa, Hasan Âli Yücelin «Türk edebiyatına toplu bir bakış» adlı kitabının 54, 56, 57 nci sahifelerinde açıkça gösterilmiş olduktan başka, Hasan Fehmi Turgalın «Halk Bilgisi Haberleri» mecmuasının Temmuz 940 tarihli ve 105 numaralı nüshasında çıkan «Ahîlere dair halktaki bilgiler» başlıklı yazısında da kuvvetle izah edilmiştir. Böyle olduğu halde bazı kimselerin ve bu arada musiki üstadı merhum Rauf Yektanın «Eski Türklerin şamanilik adı verilen dinlerinde bir takım merasim ve ayin yapılırdı. Bu ayinlerin nasıl yapıldığına dair etraflı malûmatımız yok ise de, bunların içinde dinî mahiyeti haiz rakısların bulunması ve bu rakısların da mevlevî rakıslarına benzemesi ihtimali çok kuvvetlidir. Çünkü son asırlarda Orta Asyayı dolaşan Avrupalı seyyahların eserlerinden naklen musiki tarihinde görülen resimlere göre Asyadaki Türk kabileleri arasında mevlevî raksının hemen de aynı denilecek şekilde ve dinî mahiyette rakısların hâlâ yapılmak-

ta olduğu anlaşılmaktadır. Mevlânânın Orta Asyada Belh şehrinde doğmuş ve pek genç yaşında Konyaya gelmiş bir Türk olduğunu düşünürsek, yaşadığı mistik hayatın icabı olarak vakit vakit manevî, ruhanî zevk ve neş'e ile coştuğu, mutasavvıflar lisanında vecdi hal denilen hâleti ruhiye ile hallendiği vakitte şamanilik devrindenberi Türkün ana yurdunda câri olduğu tarzda raksetmiş olduğuna muhakkak nazarile bakılabilir» demeleri asılsız ve uydurmadır.

Buna nazaran Vâhit Lütfî Salcı, mevlevî sema'larının eski Türk dinî ayinlerinde rastlanan rakısların temadisinden ibaret olduğunu reddetmekte, bilâkis alevî Türk kabileleri arasında yaşıyan dinî oyunların bu vasfı taşıdığını ileri sürmektedir. Fakat şurasını itiraf etmelidir ki, düşüncesi pek haklı ve yerinde olan arkadaşımızın bu hususta gösterdiği vesikalar ancak son devrin matbu eserleridir. Bu noktada yapılacak asıl iş, sanırız ki bunlara dayanmak değil, bunlara da kaynak hizmetini görmüş olan ilk ve ana vesikalara gitmektir. İddiasının çelimsiz kalmamasını sağlamak için, Vâhit Lütfî Salcının, bu ciheti hususî bir önemle göz önünde bulundurmasını istemekten kendimizi alamıyoruz.

«Gizli Türk Dinî Oyunları» nda bizce en önemli fasıl, dinî oyunların menşeine taallûk eden kısımdır. Bu fasılda Vâhit Lütfî Salcı, önce islâm ananesine, sonra da alevîlerin inanışlarına göre sema'ın menşeyi hakkında uzun uzadıya izahat vermektedir. Bu izahattan öğreniyoruz ki, arkadaşımız bektaşilik kadar tarihin derinliklerine kök salmış ve hususiyetlerini eski göreneklerden, ilk Türklerin âdetlerinden almış bir tarikat bulunmadığına inanmıştır. Kendisinin bu inanışında haksız ve yalnız olduğunu söylemeği aklımızdan geçirmemekle beraber, Vâhit Lütfî Salcının bu noktada daha müsbet ve maddî olmasını, rivayet kabilinden tarihî mahiyeti olmıyan unsurlardan değil, bugünkü ilim telâkkisine göre tarihî vesika denebilecek kaynaklardan faydalanarak hazırlıyacağı malzeme ile bir terkip vücuda getirmesini, tezinin kuvvetlenmesi bakımından pek zarurî bulduğumuzu saklamak istemeyiz.

Vâhit Lütfî Salcının, gizli dinî oyunların nerede ve nasıl yapıldığına, sema'ların yapılışına, gizli oyunlarda armoni ve koro alâmet ve hareketlerine dair eserinde tesbite muvaffak olduğu malûmat, tam anlamile orijinaldir. Bektaşi veya alevî olmıyanların giremiyecekleri yerlere çekinmeden giren müellifin, Türk folkloru ve din tarihi itibarile çok önemli ve hiç el sürülmemiş maddeleri bütün inceliklerile ortaya koyması, Türk kültürü için, ciddî olduğu kadar da yüksek ve değerli bir hizmettir. Vâhit Lütfî Salcının tebrike şayan olan bu hizmetini bugünkü ve gelecek Türk nesillerinin hiç unutmıyacağına ait inanımızı söylerken duyduğumuz zevki burada kaydetmeden geçemiyoruz.

Mehmet Halit Bayrı

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

Aylık Folklor mecmuası

	Sayısı	**:**	**10 kuruş**
Abone şartları	**Altı aylığı**	**:**	**60 „**
	Seneliği	**:**	**120 „**

Talebelere ayrıca tenzilât yapılır.

Yazı ve idare işleri için müracaat yeri :

İstanbul - Eminönü Halkevi, Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası